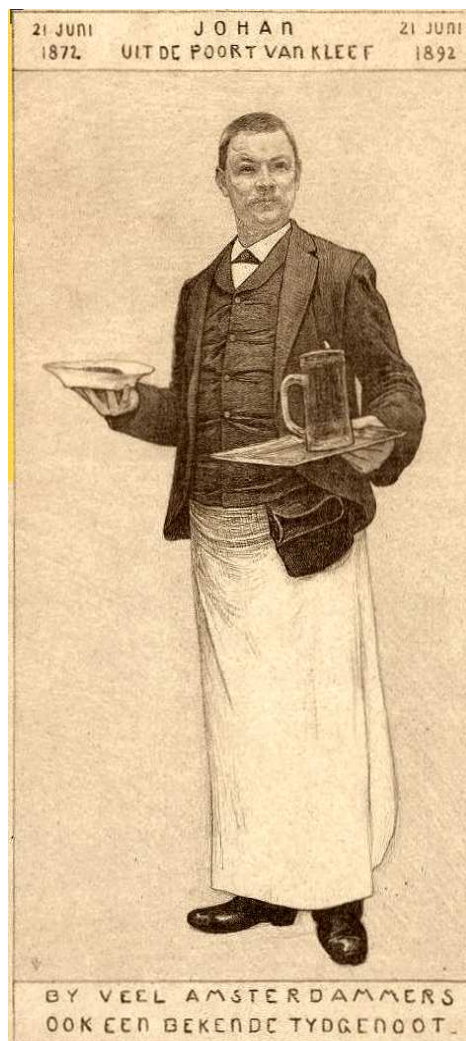

DE ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN IN DE HORECA ROND 1900

Ook in ons vaderland, althans in de grotere steden, werkt de kellner in de restaurants 16 à 17 uur per dag, met inbegrip van zeer korte etenstijden. Meestal begint de restaurantkellner 's morgens al om ongeveer 8 uur in het lokaal, dat hij dan 's nachts tussen 1 en 2 uur verlaat. Uit gegevens uit verschillende steden blijkt dat vrijwel overal hetzelfde te zijn. Schafttijden kent de kellner meestal niet, enkele gunstige uitzonderingen daargelaten. Van middagmalen of koffiedrinken op een tijd, waarop gasten dit plegen te doen, is natuurlijk nooit sprake. Omdat hij juist op die tijden gasten bedienen moet. Een kellner uit een der bekende restaurants in Den Haag vertelde dat zijn middagetenstijd steeds tussen 10 en 11.30 uur valt, een tijd dus, waarop gasten in de regel nog niet aan warm eten denken. Ook het Centraal Bureau voor de statistiek geeft als gemiddelde arbeidsduur voor kellners, met inbegrip van de schafttijden, aan (voor Amsterdam en 's-Gravenhage) 14 uur, namelijk van 9 uur 's morgens tot 1 uur 's nachts. En dat is niet overdreven. Dat met zulke werk- en rusttijden van het familieleven van den kellner - want vooral onder de stads-restaurant-kellners zijn velen gehuwd - niet veel genoten kan worden, ligt zozeer voor de hand, dat ik dit niet breder zal betogen.

En buiten ons vaderland zijn de toestanden niet veel beter. Waarom ook? Het restaurant- en caféleven is internationaal en vertoont zich - een enkele uitzondering daargelaten - dank zij de huidige middelen van verkeer, die het bezoek ook internationaal hebben gemaakt, overal in dezelfde vorm. Onderzoeker Schippel geeft voor de Berlijnse kellner een arbeidstijd van 16-20 uren aan en wijst er op, dat „nauwelijks één arbeiders-groep zó moordende arbeidstijden kent”. „En gedurende die 16-20 uren,” zegt hij, „kan geen arbeider meer slaaf zijn dan de kellner, die naar zijn kleding zo weinig op den arbeider gelijkt. Van de beledigingen en krenkingen van gasten spreek ik voorlopig maar niet, maar geen klant van enige zaak zou een ambtenaar daarvan ooit zó durven behandelen, als de kellner ieder uur ondervinden moet.” Welke de demoraliserende gevolgen

hiervan zijn! Het is dan ook niet verwonderlijk dat kellners in 't algemeen niet oud worden. Een Nederlandse statistiek hiervan bestaat helaas nog niet, maar ga maar bij uzelf na, hoe zelden men een oude kellner ziet! Dat allen vroeg sterven, zij hiermede echter nog niet beweerd of bewezen; veel kellners toch eindigen als hotelportier of als zelfstandig patroon of patroontje; anderen, door hun beroep langzamerhand gedemoraliseerd, verdwijnen van het toneel der dagwereld en worden souteneur of iets dergelijks; maar veel anderen ook sterven vroeg tengevolge van in en door de dienst, of ook wel alleen in de dienst opgedane ziekte. Treurig zijn de cijfers, die onderzoeker Sch-

Bron: Stadsarchief Amsterdam

Zuid-Hollands Koffiehuis 's-Gravenhage 1911

midt ons meedeelt als resultaat van een enquête, door het Pruisisch bureau van statistiek over de jaren 1884-1893. Volgens die enquête zijn als oorzaken van de dood van kellners vooral aan te merken geslachtsziektes, zelfmoord en typhus. Van de 1000 sterfgevallen onder kellners waren niet minder dan 528 aan toring toe te schrijven, 22 aan typhus, 67 aan zelfmoord. Van 1000 op de leeftijd van 15—20 jaren gestorven kellners stierven er 400 aan toring, 79 aan typhus, 116 door zelfmoord, en evenveel door een ongeluk. Met de toeneming van de leeftijd vermindert het aantal toringsterfgevallen: van 1000 op 30—40-jarige leeftijd gestorvenen vielen er 580 als offer der toring, van de 40—50-jarigen 438 en van de 50—60-jarigen 348. Is er wel enige reden aan te nemen, dat die cijfers die alléén voor Pruisen spreken, bij het internationaal karakter, dat het kellnerberoep draagt, voor ons vaderland wel iets gunstiger zouden zijn? Is het niet dringend nodig, dat daarover eens licht wordt ontstoken, en, indien mijn veronderstelling mocht blijken juist te zijn, dan zo spoedig mogelijk door hen, die de macht er toe hebben, de hand aan de ploeg worde geslagen, om ten spoedigste die verbeteringen te doen invoeren, die geen schrijnende cijfers zouden kunnen verzachten?"

De beroering, gewekt in woord en geschrift, deed de gemeente Amsterdam een enquête instellen naar de verhoudingen in het vak, waarvan het verslag in 1907 en 1908 het licht zag. Daarin werden de meest schrille beelden naar voren gebracht die denkbaar waren.

Uit: *Uit de Chaos*, gedenkschrift ter gelegenheid van de zilveren bestaansviering van de Nederlandse R.K. Bond van Hotel-, Café-, en Restaurant-Geëmployeerden St. Antonius. 15 mei 1936
[1903 geschreven door dr. J.C. Eringaard in *Vragen des Tijds*] Tekst gemoderniseerd